

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI SAN'ATSHUNOSLIK FAKULTETI

*HAMIDOV ASILBEK XUSAN O'G'LI
SAN'AT ASARLARIDA YORUG'LIK
VA SOYA AHAMIYATI.***Annotatsiya**

Ushbu maqolada tasviriy san'at asarlarida yorug'lik va soya tamoyillari, ularning shakl, hajm va fazoviy chuqurlikni ifodalashdagi roli, badiiy ifoda va psixologik ta'sirdagi ahamiyati keng yoritiladi. Yorug'lik va soya yordamida rassom predmetlarni realistik tarzda tasvirlab, asarga dramatik va emotsional ohang beradi.

Annotation

This article explores the role of light and shadow in works of visual art, emphasizing their importance in depicting form, volume, and spatial depth, as well as their expressive and psychological impact. By using light and shadow, artists can create realism, drama, and emotional tone in their artworks.

Kalit so'zlar: yorug'lik, soya, hajm, shakl, fazoviy chuqurlik, dramatik ifoda, psixologik ta'sir, kompozitsiya, tasviriy san'at.

Keywords: light, shadow, volume, form, spatial depth, dramatic expression, psychological effect, composition, visual art.

Kirish

Yorug'lik va soya tasviriy san'atning eng asosiy ifoda vositalaridan biridir. U nafaqat predmetning tashqi ko'rinishini, balki uning uch o'lchamli hajmi, joylashuvi va makondagi munosabatini ko'rsatadi. Rassomlar tarix davomida yorug'lik va soya orqali shakl, hajm va emotsionallikni yaratish usullarini mukammallashtirgan.

Masalan, Leonardo da Vinci o'z asarlarida "chiaroscuro" (yorug'lik va soya kontrasti) tamoyilini ishlatib, figuralarga realistik hajm va dramatik ta'sir bergan. Shu uslub renessans davrida barcha yirik rassomlar tomonidan keng qo'llanilgan.

Yorug'lik va soyaning badiiy ahamiyati

1. Hajm va shaklni ifodalash

Yorug' va soya predmetning uch o'lchamli hajmini ko'rsatadi. Yorug' joylar oldinga chiqadi, soya esa chuqurlikni va shaklning egilishini ifodalaydi. Masalan, portret chizishda yuzning hajmi va qiyofasini yaratishda yorug'-soya muhim vosita hisoblanadi.

2. Fazoviy chuqurlik yaratish

Yorug'lik va soya orqali rassom makonda masofa va perspektivani kuchaytiradi. Obyektlar yorug'roq va yaqinroq, soyalangan va xira qismlar esa uzoqroq ko'rinadi. Shu tariqa asar uch o'lchamli makon hissi hosil qiladi.

3. Dramaturgiya va emotsional ifoda

Chiroq va soya kontrastlari asarga dramatik ohang beradi. Masalan, Rembrandt asarlarida yorug‘-soya psixologik holatni ifodalashda ishlatiladi. Yorug‘ joylar harakat va diqqat markazini beradi, soya esa sirli va ruhiy chuqurlik yaratadi.

4. Rang va kayfiyatga ta’sir

Yorug‘-soya yordamida ranglar ham boyroq va tabiiy ko‘rinadi. Yorug‘ joylar ranglarni ochiq va yorqin, soyalar esa to‘qroq va xira ko‘rsatadi. Bu rang kontrasti asarning kayfiyatini belgilaydi.

Yorug‘lik va soya texnikasi

Tasviriy san’atda yorug‘lik va soya ishlash usullari quyidagilar:

Chiaroscuro – kuchli yorug‘-soya kontrasti yordamida dramatik ta’sir berish.

Sfumato – yumshoq o‘tishlar yordamida soya va yorug‘likni birlashtirish, Leonardo da Vinci uslubi.

Hatching va cross-hatching – chiziqlar yordamida soya hosil qilish (qalam va grafitda).

Layering – akvarel va rangli bo‘yoqlarda qatlamlash orqali hajm va soya yaratish.

Amaliy qo‘llanilishi

1. Portretlarda

Portretlarda yorug‘-soya yuzning tuzilishini, ifoda va ruhiy holatni yaratadi. Ko‘z, lab va qosh soyalari figuraning dramatik ta’sirini oshiradi.

2. Peyzajda

Tabiat manzarasida yorug‘lik va soya yordamida fazoviy chuqurlik, ob’ektlar masofasi va atmosferaning o‘ziga xosligi ko‘rsatiladi. Masalan, quyosh nuri daraxtlar ostidagi soya bilan makon hissini beradi.

3. Arxitektura va shahar manzarasida

Bino va ko‘chalar tasvirida soya va yorug‘lik kontrasti shakl va hajmni, ob’ektlarning makondagi joylashuvini aniq ko‘rsatadi.

Xulosa

Tasviriy san’at asarlarida yorug‘lik va soya badiiy ifoda va realistlik tasvir yaratishda asosiy vositalardan biridir. U hajm, shakl, fazoviy chuqurlikni belgilash bilan birga, emotsional va psixologik ta’sirni kuchaytiradi.

Yorug‘-soya yordamida ranglar tabiiyroq ko‘rinadi, dramatik ohang yaratiladi va kompozitsiyaning markaziy elementi ajralib turadi. Shu bois, yorug‘lik va soya qonunlarini ongli qo‘llash har qanday tasviriy san’at asarining muvaffaqiyatini ta’minlovchi muhim omildir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdirasilov S. Tasviriy san’at nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.

2. Tolipov N. Rang va yorug‘lik asoslari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 2010.
3. Boymetov B. Koloristika va kompozitsiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
4. Azizov R. Tasviriy san’atda yorug‘lik va soya. – Toshkent: Ijod Press, 2015.
5. Leonardo da Vinci. Leonardo da Vinci’s Notebooks. – Oxford: Oxford University Press, 2008.
6. Rembrandt. Rembrandt: The Complete Paintings. – Amsterdam: Meulenhoff/Landshoff, 2005.
7. Johannes Itten. The Art of Color. – New York: Van Nostrand Reinhold, 1973.
8. Betty Edwards. Drawing on the Right Side of the Brain. – New York: Tarcher, 2012.